

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΗΣΟΥ ΤΟΥ ΝΑΥΗ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἵπομνήματα. A. Dillmann, KeH 1886². — S. Öttili, SZ 1893. — K. Holzinger, KHC 1901. — F. de Hummelauer, CSS 1903. — H. W. Robinson, NCB 1907. — G. A. Cooke, CambrB 1913. — H. Greessmann, SAT 1922². — K. Holzinger, HSAT 1922. — C. Steuernagel, HK 1923². — A. Schulz, HS 1924. — J. Garstang, Joshua, Judges, London 1931. — J. de Groot, TU 1931. — A. Fernández, CSS 1938. — A. Gelin, Clamer-B 1949. — F.-M. Abel, JerusB 1950, 1958². — H. Freedman, SoncB 1950. — F. Nötscher, Echter-B 1950, 1955². — B. J. Alfrink, BOT 1952. — J. Bright, IB 1953. — H. W. Hertzberg, ATD 1953 (1974⁵). — M. Noth, HAT 1953². — E. Power, CC 1953, σ. 279-290. — L. Roussel, Joshua c. 1-12, 1955. — R. P. Fourmond / J. Sreinmann, Clamer-B 1960. — J. de Vault, PBS 1960. — H. G. May, PCB 1962. — Y. Kaufmann, 1964 (έβρ.). — J. A. Soggin, CAT 1970. — J. Gray, CB 1986².

Ἄλλα βοηθήματα. K. Budde, Richter und Josua, ZAW 7 (1887), σ. 93-166. — A. Alt, Judas Gaue unter Josia, PJ 21 (1925), σ. 100-116 (=Kleine Schriften, II 1953, σ. 276-288). — Τοῦ ἀύτοῦ, Das System der Stammesgrenzen im Buche Josua, ἐν Sellin - Festschrift, Leipzig 1927, σ. 13-24 (=Kl. Schr., I 1953, σ. 193-202). — Τοῦ ἀύτοῦ, Eine galiläische Ortsliste, in Jos 19, ZAW 45 (1927), σ. 59-81. — J. Goettsberger, Einleitung in das Alte Testament, 1928, σ. 117-124. — M. L. Margolis, The Book of Joshua in Greek I-IV, 1931-1938. — F.-M. Abel, Géographie de la Palestine, I 1933, II 1938. — M. Noth, Studien zu den historisch-geographischen Dokumenten des Josuabuches, ZDPV 58 (1935), σ. 185-255. — G. A. Smith, The Historical Geography of the Holy Land, 1935²⁶. — A. Alt, Josua BZAW 66 (1936), σ. 13-29 (=Kl. Schr., I 1953, σ. 176-192 = Grundfragen des Geschichte des Volkes Israel, München 1970, σ. 186 έξ.). — Π. 'I.

Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην, 1937, σ. 148-158. — K. Möhlenbrink, Die Landnahmesagen des Buches Josua, ZAW 56 (1938), σ. 238-268. — W. Rudolph, Der «Elohist» von Exodus bis Josua, (BZAW 68) Berlin 1938. — M. Noth, Überlieferungsgeschichtliche Studien, I Halle 1943 (=Tübingen 1967³), σ. 40 ἐξ. — S. Mowinkel, Zur Frage nach dokumentarischen Quellen in Josua 13 — 19, (ANVAO II, 1) Oslo 1946. — G. E. Wright, The Literary and Historical Problem of Joshua 10 and Judges 1, JNES 5 (1946), σ. 105-114. — C. A. Simpson, The Early Traditions of Israel, Oxford 1948. — M. Noth, Geschichte Israels, 1950 (1970⁷). — Τοῦ αὐτοῦ, Überlieferungsgeschichtliches zur zweiten Hälfte des Josuabuches, ἐν F. Nöttscher - Festschrift, (BBB 1) Bonn 1950, σ. 152-167. — A. Alt, Bemerkungen zu einigen judäischen Ortslisten des Alten Testaments, Beiträge zur biblischen Landes- und Altertumskunde 68 (1951), σ. 193-210 (=Kl. Schr., II 1953, σ. 289-305). — H. H. Rowley, From Joseph to Joshua, London 1950. — N. H. Snaith, The Historical Books, ἐν OTMSt (1951), σ. 84 ἐξ. — G. Hölscher, Geschichtsschreibung in Jsrael, (SKHVL 50) Lund 1952. — A. Alt, Festungen und Levitenorte im Lande Juda, ἐν Kleine Schriften, II 1953, σ. 306-315. — Y. Kaufmann, The Biblical Account of the Conquest of Palestine, 1953. Βλ. καὶ A. Alt, Utopien, ThLZ 81 (1956), σ. 521-528. — A. Bruno, Die Bücher Josua, Richter, Ruth: eine rhythmische Untersuchung, 1955. — O. Eissfeldt, Die Eroberung Palästinas durch Altisrael, WdO II, 2 (1955), σ. 158-171. — F. M. Cross, Jr. / G. E. Wright, The Boundary and Province Lists of the Kingdom of Judah, JBL 75 (1956), σ. 202-226. — C. A. Keller, Über einige alttestamentliche Heiligtumslegenden II (Gilgal Jos 3—6), ZAW 68 (1956), σ. 85-97. — Y. Aharoni, The Settlement of the Israelite Tribes in Upper Galilee, 1957 (ἐβρ.). — Τοῦ αὐτοῦ, Problems of the Israelite Conquest in the Light of Archaeological Discoveries, Antiquity and Survival II, 2/3 (1957), σ. 131-150. — D. Baly, The Geography of the Bible, 1957. — Eva Danielius, The Boundary of Ephraim and Manasse in the Western Plain, PEQ 89 (1957) σ. 55-67, 90 (1958), σ. 32-43, 122-144. — Y. Aharoni, Safed and Upper Galilee, IEJ 8 (1958), σ. 277-283. — Τοῦ αὐτοῦ, The Northern Boundary of Juda, PEQ 90 (1958), σ. 27-31. — Τοῦ αὐτοῦ, The Negeb of Judah, IEJ 8 (1958), σ. 26-38, πίν. 12-16. — R. Bach, Zur Siedlungsgeschichte des Talkessels von Samaria, ZDPV 74 (1958), σ. 41-54. — H. Bar - Derômô, The True Boundaries of the Holy Land according to the Sources, 1958 (ἐβρ.). — E. Jenni, Historischtopographische

Untersuchungen zur Grenze zwischen Ephraim und Manasse, ZDPV 74 (1958), σ. 35-40. — Z. Kallai - Kleinmann, The Town Lists of Judah, Simeon, Benjamin and Dan, VT 8 (1958), σ. 134-160. — Y. Aharoni, The Province - List of Judah, VT 9 (1959), σ. 225-246. — Y. Karmon, Geographical Conditions in the Sharon Plain and their Impact on its Settlement, BIES 23 (1959), σ. 111-133, I-III (έβρ. μετ' άγγλ. περιλήψεως). — L. Rost, λ. Josua και Josuabuch, έν RGG³ III (1959), σ. 872-874. — Π. Σιμωτά, Ἡ περιγραφή τῶν συνόρων Ἐφραϊμ και Μανασσῆ: Συμβολή εις τήν τοπογραφίαν τῆς Π. Διαθήκης, Ἀθῆναι 1959. — J. Hoftijzer, Enige opmerkingen rond het israëlitische 12-stammensysteem, NedThT 14 (1959/60), σ. 241-263. — B. Mazār, Topographical Studies VI: The Cities in the Tribal Area of Dan: Jos 19.21, BIES 24 (1959/60), σ. 8-16, III (έβρ. μετ' άγγλ. περιλήψεως). — J. Bright, A History of Israel, 1960. — Z. Kallai - Kleinmann, The Northern Boundaries of Judah from the Settlement of the Tribes until the Beginning of the Hasmonaean Period, 1960 (έβρ. μετ' άγγλ. περιλήψεως). — A. Malamat, External Sources for the Conquest of Palestine, Studies in the Book of Josua (1960), σ. 187-219 (έβρ.). — B. Mazār, The Cities of the Territory of Dan, IEJ 10 (1960), σ. 65-77. — C. Rabin κ.ά. (eds.), Iyyunim be-Sefer Yehoshu'a, 1960 (έβρ.). — S. Yeivin, Studies in the History of Israel and its Country, 1960, σ. 135-177 (έβρ.). — A. Bentzen, Introduction to the Old Testament, 1961⁶. — M. Haran, Studies in the Account of the Levitical Cities, JBL 80 (1961), σ. 45-54, 156-165. — E. Jenni, Zwei Jahrzehnte Forschung an den Büchern Josua bis Könige, IV: Josuabuch, ThR NF 27 (1961), σ. 1-32, 97-146. — Z. Kallai - Kleinmann, Note on the Town Lists of Judah, Simeon, Benjamin and Dan, VT 11 (1961), σ. 223-227. — A. Malamat, Traditions Concerning Early Israelite History in Canaan, ScrHier 8 (1961), σ. 303-334. — E. M. Good, λ. Joshua, Book of και Joshua son of Nun, έν IDB 2 (1962), σ. 988-995 και 995-996. — G. Mendenhall, The Hebrew Conquest of Palestine, BA 25 (1962), σ. 66-87. — H. M. Orlinsky, The Tribal System of Israel and Related Groups in the Period of the Judges, Oriens Antiquus 1 (1962), σ. 11-20. — R. Smend, Jahwekrieg und Stämmebund, (FRLANT 84 (1963. — J. Bright, λ. Josua, έν BHH II (1964), σ. 894 έξ. — R. Hentschke, λ. Josuabuch, έν BHH II (1964), σ. 895-896. — S. Mowinckel, Tetrateuch - Pentateuch-Hexateuch, (BZAW 90) Berlin 1964. — J. Maier, Das altisraelitische Ladeheiligtum, 1965. — R. G. Boling, Some Conflate Readings in Joshua-Judges, VT 16 (1966), σ. 293-298. — Y. Aharoni,

The Land of the Bible, 1967, σ. 73-83, 174-239. — Z. Kallai-Kleinmann, The Tribes of Israel, 1967. — S. Mowinckel, Israels opphav og eldste historie, 1967. — T. W. Thomas (ed.), Archaeology and Old Testament Study, (SOTS Jubilee Vol. 1917-1967) Oxford 1967. — M. Weinfeld, The Period of the Conquest and of the Judges as Seen by the Earlier and the Later Sources, VT 17 (1967), σ. 93-113. — M. Weippert, Die Landnahme der israelitischen Stämme in der neueren Wissenschaftlichen Diskussion, FRLANT 92) Göttingen 1967. — G. Schmitt, Du sollst keinen Frieden schliessen mit den Bewohnern des Landes, (BWANT 91) Stuttgart 1970. — S. Yeivin, The Israelite Conquest of Canaan, Leiden 1971. — Y. Aharoni, λ. Joshua καὶ Joshua, Book of ἐν EJ 10 (1972), σ. 265-266 καὶ 271-277. — Y. T. Radday, Chiasm in Joshua, Judges and Others, Linguistica Biblica 3 (1973), σ. 6-13. — G. E. Mendenhall, The Tenth Generation, Baltimore 1973. — A. N. Radjawane, Das deuteronomistische Geschichtswerk. Ein Forschungsbericht, ThR NF 38 (1974), σ. 177 ἐξ. — E. Otto, Das Mazzotfest in Gilgal, (BWANT 107) Stuttgart 1975. — M. Avi-Yonah, Encyclopaedia of Archaeological Excavations in the Holy Land, 4 vols, 1975/78. — H. Rösel, Studien zur Topographie der Kriege in den Büchern Josua und Richter, ZDPV 91 (1975), σ. 159-190, 92 (1976), σ. 10-46. — M. Wüst, Untersuchungen zu den siedlungsgeographischen Texten des Alten Testaments, I: Ostjordanland, (BTAVO) B 9) Wiesbaden 1975. — O. Eissfeldt, Einleitung in das Alte Testament, 1976⁴. — O. Kaiser, Einleitung in das Alte Testament, 1978⁴, σ. 127-134. — R. Smend, Die Entstehung des Alten Testaments, 1978, σ. 110 ἐξ. — E. Tov, Midrash-Type Exegesis in the LXX of Joshua, RB 85 (1978), σ. 50-61. — R. de Vaux, The Early History of Israel, II: From the Entry into Canaan to the Period of the Judges, 1978. — N. K. Gottwald, The Tribes of Yahwe, London 1979. — J. A. Soggin, Introduction to the Old Testament, 1980². — J. Scharbert, Sachbuch zum Alten Testament, 1981, σ. 252 ἐξ. κ.ά.

α'. Ὄνομασία καὶ πρωταγωνιστοῦν πρόσωπων

Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅπερ ἐν τῷ κανόνι κατέχει τὴν μεταξὺ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τῶν Κριτῶν θέσιν, καλεῖται Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (Μ: Γηεχωσίου'α βιν Νούν· τὸ ὄνομα Γηεχωσίου'α ἢ συντετμ. Γηεσίου'α σημαίνει Ὁ Γηαχβὲ εἶναι σωτηρία) ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ πρωταγωνιστοῦντος προσώπου. Ὁ Ἰησοῦς υἱὸς τοῦ ἐφραϊμίτου Νούν (τὸ Ναυῆ τῶν Ο' προφανῶς ὀφείλεται

εἰς ἀντιγραφικὸν σφάλμα ἑλληνιστὶ μεταγεγραμμένου κειμένου· ΑΥ ἀντὶ ΟΥ καὶ Η ἀντὶ Ν) εἶναι ἤδη γνωστὸς ἐκ τῆς Πεντατεύχου¹ ὡς στενὸς συνεργάτης καὶ πιστὸς ἀκόλουθος τοῦ Μωϋσέως κατὰ τὴν διὰ τῆς ἐρήμου πορείαν (Ἐξ. 17,14. 24,13. 33,11 κ.ά.). Διεξήγαγε νικηφόρως καὶ μετὰ τῆς διακρινοῦσης αὐτὸν ἀνδρείας τὴν ἐν Ραφιδεῖν μάχην κατὰ τῶν ἀμαληκῶν (Ἐξ. 17,8-13), συνώδευσε τὸν Μωϋσῆν ἀναβάντα εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ (Ἐξ. 24,13. 32,17-18), μετέσχε τῆς κατασκοπεύσεως τῆς Χαναάν (Ἀριθμ. 13,18. 14,6-9), ἔσχε μετὰ τοῦ Χάλεβ τὸ προνόμιον εἰσόδου εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας (Ἀριθμ. 14,30) καὶ ὠρίσθη διάδοχος τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ ἡγεσίᾳ τοῦ λαοῦ (Ἀριθμ. 27,18-23), ἔτοιμος νὰ χωρήσῃ εἰς κατάκτησιν καὶ διανομὴν τῆς Χαναάν (Ἀριθμ. 34,17. Δευτ. 31,7,14,23). Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς του ταύτης περιγράφεται ἐν τῷ φερωνύμῳ βιβλίῳ, ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ ὁποῦο γίνεται λόγος περὶ τοῦ μετὰ τὴν ἐν Συχέμ ἀνανέωσιν τῆς διαθήκης θανάτου του καὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπὶ τῆς ἐφραϊμιτικῆς ὄροσειρᾶς πόλει Τιμνάθ-σέραχ ἐνταφιασμοῦ του (Ἰησ. Ν. 24). Ἡ σπουδαιότης Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐξάιρεται καὶ ἐν μεταγενεστέραις ἱεραῖς γραφαῖς (Α' Βασ. 16,34. Νεεμ. 8,17. Σοφ. Σειρ. 46,1. Α' Μακ. 2,55. Β' Μακ. 12,15. Πράξ. 7,45. Ἐβρ. 4,8).

β'. Περιεχόμενον

Τὸ ἐξ 24 κεφαλαίων ἀποτελούμενον καὶ πρὸς τῇ θρησκευτικῇ ἱστορικῇ καὶ γεωγραφικῇ ἀξίᾳ ἔχον βιβλίον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη (ἱστορικόν, γεωγραφικὸν καὶ ἐπιλογικόν), ὧν τὸ περιεχόμενον ἐν ἀναλύσει ἔχει ὡς κάτωθι.

α'. Ἰστορικὸν μέρος· ἡ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατάκτησις τῆς δυτικῆς τοῦ Ἰορδάνου χώρας (1,1—12,24).

α) Τὰ πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰορδάνου (1,1—2,24).

1. Εἰσαγωγή· θανόντος τοῦ Μωϋσέως, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴν νὰ χωρήσῃ εἰς κατάκτησιν τῆς γῆς Χαναάν (1,1-18).

1) Ὁ Θεὸς ἐντελλόμενος Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, 1,1-9.

2) Προετοιμασία πρὸς διάβασιν τοῦ Ἰορδάνου, 1,10-11.

3) Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰς φυλάς

Ρουβήν, Γὰδ καὶ ἡμίσειαν Μανασσῆ, 1,12-18.

2. Ἀποστολὴ δύο κατασκόπων εἰς Ἱεριχῶ καὶ ἀπόκρυψις αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ραχάβ (2,1-24).²

1. K. M ö h l e n b r i n k, Josua im Pentateuch (Die Josuaüberlieferung ausserhalb des Josuabuches), ZAW 59 (1943), σ. 14-58.

2. G. H ö l s c h e r, Zum Ursprung der Rahabsage, ZAW 38 (1919/20), σ.

β) Διάβασις τοῦ Ἰορδάνου (3,1-17)³.

1. Θαυμαστὴ διάβασις (3,1-17).

2. Μνημεῖον τῆς διαβάσεως (4,1-5,1).⁴

3. Στρατοπέδευσις ἐν Γιλγὰλ (5,2-12).

1) Περιτομὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν, 5,2-9.

2) Ἑορτασμὸς τοῦ πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων, 5,10-12.⁵

γ) Πρῶται ἐπιχειρήσεις (5,13-8,35).

1. Ἐμφάνισις ἀγγέλου τοῦ Γραχβὲ (5,13-15).

2. Θαυμαστὴ κατάληψις τῆς Ἰεριχοῦς (6,1-27).

3. Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἀγ (7,1-8,29).

1) Ἐπίθεσις ἀνεπιτυχῆς, 7,1-5.

2) Λιθοβολισμὸς τοῦ Ἀχὰν καὶ τῶν οἰκείων του διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ νοσοφισμὸν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Γραχβὲ καθοσιωθείσης λείας, 7,6-26.

3) Κατάληψις τῆς Ἀγ, 8,1-29.

4. Ἀνέγερσις θυσιαστηρίου καὶ διαθηκῆς τελετὴ παρὰ τὴν Συχέμ (8,30-35).

δ) Ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ κεντρικῇ Χαναάν (9,1-10,27).

1. Ἡ πρὸς πόλεμον προπαρασκευὴ τῶν ἐν Χαναάν βασιλέων (9,1-2).

54-57. — H. M. Orlinsky, The Septuagint Variant κατέπαυσαν in Joshua 2,1, JBL 63 (1944), σ. 405-406. — F. - M. A b e l, L' anathème de Jéricho et la maison de Rahab, RB 57 (1950), σ. 321-330. — H. G r a f R e v e n t l o w, «Sein Blut komme über sein Haupt», VT 10 (1960), σ. 311-327 (ἐν σχέσει πρὸς 2,19). — K. K o c h, Der Spruch «Sein Blut bleibe auf seinem Haupt», VT 12 (1962), σ. 396-416. — J. A. S o g g i n, Giosué 2 alla luce di un testo di Mari, RSO 39 (1964), σ. 7-14. — F. L a n g l a m e t, Josué II et les traditions de l' Hexateuque, RB 78 (1971), σ. 5 ἐξ., 161 ἐξ., 321 ἐξ.

3. B. J. A l f r i n k, De litteraire compositie van Jos 3 en 4, StC 18 (1942), σ. 185-202. — P. - P. S a y d o n, The Crossing of the Jordan; Jos chaps. 3 and 4, CBQ 12 (1950), σ. 194-207. — J. D u s, Die Analyse zweier Ladeerzählungen des Josuabuches (Jos 3-4 und 6), ZAW 72 (1960), σ. 107-134. — Δ. Δ ο τ τ ο υ, Ἡ διάβασις τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἡ σημασία της, Θεσσαλονίκη 1964. — E. V o g t, Die Erzählung vom Jordanübergang Josue 3-4, Bibl 46 (1965), σ. 125-148. — J. A. S o g g i n, Gilgal, Passah und Landnahme; eine neue Untersuchung des kultischen Zusammenhang der Kap. III-VI des Josuabuches, VTSuppl 15 (1966), σ. 263-277. — F. L a n g l a m e t, Gilgal et les récits de la traversée du Jourdain (CRB 11) Paris 1969.

4. O. J. F. S e i t z, «What do these Stones mean?», JBL 79 (1960), σ. 247-254.

5. H. -J. K r a u s, Zur Geschichte des Passah-Massot-Festes im AT, EvTh 18 (1958), σ. 47-67.

2. Διὰ πανουργίας διάσωσις τῶν γιβωνιτῶν καὶ συνθηκολόγησις αὐτῶν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (9,3-27).

3. Ἡ ἐν τῇ παρά τὴν Γαβαὼν φάραγγι Αἰλῶν ἤττα τῶν πέντε συμμαχησάντων νοτιοχαναναίων βασιλέων· 10,12: «Στῆθι, ἦλιε, κατὰ Γαβαὼν καὶ σύ, σελήνη, κατὰ φάραγγα Αἰλῶν» (10,1-15).

4. Σύλληψις τῶν πέντε βασιλέων ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Μακκεδᾶ (10,16-27).

ε) Ἐπιχειρήσεις πρὸς νότον (10,28-43).

1. Κατάληψις τῆς Μακκεδᾶ (10,28).

2. Κατάληψις τῆς Λιβνᾶ (10,29-30).

3. Κατάληψις τῆς Λαχιξ (10,31-32).

4. Ἡττα τοῦ Ὠράμ, βασιλέως τῆς Γκέζερ (10,33).

5. Κατάληψις τῆς Ἐγλῶν (10,34-35).

6. Κατάληψις τῆς Χεβρῶν (10,36-37).

7. Κατάληψις τῆς Δεβίρ (10,38-39).

8. Περίληψις τῆς πρὸς νότον κατακτήσεως (10,40-43).

στ) Ἐπιχειρήσεις πρὸς βορρᾶν (11,1-15).

1. Συνασπισμὸς τῶν βορειοχαναναίων βασιλέων (11,1-5).

2. Ἡ παρά τὰ ὕδατα Μερῶμ ἤττα τῶν βορειοχαναναίων (11,6-9).

3. Καταστροφή τῆς Χαπῶρ ἢ καθ' Ὁ Ἀσῶρ (11,10-15).

ζ) Περίληψις κατακτήσεως (11,16—12,24).

1. Περίληψις ἐδαφικῆς κατακτήσεως (11,16-20).

2. Πανωλεθρία τῶν ἀνακίμ (11,21-23).

3. Κατάλογος ἡττηθέντων χαναναίων βασιλέων (12,1-24).

1) Βασιλεῖς τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας, 12,1-6.

2) (Χαναναῖοι) βασιλεῖς τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου χώρας, 12,7-24.

β'. Γεωγραφικὸν μέρος· ἡ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ διανομὴ τῆς χώρας (13,1—21,45).

α) Εἰσαγωγὴ (13,1-33).

1. Περιοχαὶ μὴ εἰσέτι κατακτηθεῖσαι (13,1-7).

2. Αἱ ἤδη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως διανεμηθεῖσαι πέραν τοῦ Ἰορδάνου περιοχαὶ εἰς τὰς τρεῖς καὶ ἡμίσειαν φυλάς (13,8-33).

1) Ὅρια τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου περιοχῶν, 13,8-14.

2) Περιοχὴ τῆς φυλῆς Ρουβὴν, 13,15-23.

3) Περιοχὴ τῆς φυλῆς Γάδ, 13,24-28.

- 4) Περιοχὴ τῆς ἡμισείας φυλῆς Μανασσῆ, 13,29-31.
- 5) Περιλήψεις, 13,32-33.

β) Διανομὴ τῆς Χαναάν εἰς τὰς ἑννέα καὶ ἡμισίαν φυλάς (14, 1—19,51).

1. Εἰσαγωγὴ (14,1-5).
2. Περιοχὴ τῆς φυλῆς Ἰούδα (14,6—15,63).

1) Ἀξίωσις τοῦ Χάλεβ, 14,6-15.

2) Ὅρια τῆς περιοχῆς Ἰούδα, 15,1-12.

3) Κατάληψις τῆς μὲν Χεβρών ὑπὸ τοῦ Χάλεβ, τῆς δὲ Δεβὶρ ὑπὸ τοῦ Γοθονιήλ, 15,13-19.

4) Κατάλογος πόλεων τοῦ Ἰούδα, 15,20-63.

3. Περιοχὴ τῶν φυλῶν Ἰωσήφ (τ.έ. τῆς φυλῆς Ἐφραΐμ καὶ τῆς ἡμισείας φυλῆς Μανασσῆ (16,1—17,18).⁶

1) Τὸ νότιον ὄριον τῶν φυλῶν Ἰωσήφ, 16,1-4.

2) Ὅρια τῆς περιοχῆς Ἐφραΐμ, 16,5-10.

3) Ὅρια τῆς περιοχῆς τοῦ Μανασσῆ, 17,1-13.

4) Ἀξίωσις τῶν φυλῶν Ἰωσήφ, 17,14-18.

4. Ἐδαφικὴ διανομὴ εἰς τὰς λοιπὰς φυλάς (18,1—19,51).

1) Ἐπισκόπησις τῆς ἀπομενούσης ἑδαφικῆς περιοχῆς, 18,1-10.

2) Ὅρια καὶ πόλεις τῆς φυλῆς Βενιαμίν, 18,11-28.

3) Πόλεις τῆς φυλῆς Συμεών, 19,1-9.

4) Ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς Ζαβουλών, 19,10-16.

5) Πόλεις τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς Ἰσάχαρ, 19,17-23.

6) Ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς Ἀσήρ, 19,24-31.

7) Ὅρια καὶ πόλεις τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς Νεφθαλί, 19,32-39.

8) Πόλεις τῆς περιοχῆς τῆς φυλῆς Δάν, 19,40-48.

9) Τιμναθ-σέραχ, ἡ εἰς Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ δοθεῖσα πόλις, 19,49-50.

10) Ὁλοκλήρωσις τῆς ἑδαφικῆς διανομῆς, 19,51.

5. Ἐξ ἄσυλοι πόλεις ἢ φυγαδευτήρια (20,1-9).

6. Λευῆτικαὶ πόλεις (21,1-45).

1) Τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ πόλεις ἐν ταῖς περιοχαῖς ὠρισμένων φυλῶν διὰ τὰς λευῆτικὰς οἰκογενείας, 21,1-7.

6. J. Simons, The Structure and Interpretation of Josh XVI-XVII, Or Neerl (1948), σ. 190-215.

2) Διὰ τοὺς ἀαρωνίδας 13 πόλεις ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν, 21,8-19.

3) Διὰ τοὺς λοιποὺς κοχαθίτας 10 πόλεις ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ Ἐφραΐμ, τοῦ Δάν καὶ τοῦ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου Μανασσῆ, 21,20-26.

4) Διὰ τοὺς γερῶνίτας 13 πόλεις ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ Ἰσάχαρ, τοῦ Ἀσήρ, τοῦ Νεφθαλί καὶ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου Μανασσῆ, 21,27-33.

5) Διὰ τοὺς μεραρίτας 12 πόλεις ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ Ζαβουλών, τοῦ Ρουβήν καὶ τοῦ Γάδ, 21,34-40.

6) Συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν λευϊτικῶν πόλεων, 21,41-42.

7) Περιληπτικὴ κατακλείς τῆς ὅλης διανομῆς, 21,43-45.

γ'. Ἐπιλογικὸν μέρος· τελευταῖον στάδιον τοῦ βίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (22,1—24,33).

α) Ἐπιστροφή τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου φυλῶν (22,1-34).

1. Ἀπόλυσις τῶν ἐκ τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας πολεμιστῶν (22,1-5).

2. Ἡ πρὸς τοὺς ἀπερχομένους εὐλογία Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (22,6-8).

3. Ἡ παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἀνεγέρσις θυσιαστηρίου ὑπὸ τῶν ἀπελθόντων πολεμιστῶν (22,9-12).

4. Ρύθμισις τῶν ἐκ τῆς ἀνεγέρσεως θυσιαστηρίου διαταραχθεῖσῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἐντεῦθεν καὶ τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου φυλῶν (22,13-34).

β) Ἀποχαιρετιστήριος λόγος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (23,1-16).

1. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ συγκεφαλαιῶν τὴν δρᾶσίν του (23,1-5).

2. Φευκτέα ἢ μετὰ τῶν ὑποταχθέντων χαναναίων ἀνάμειξις (23,6-11).

3. Ἀνάμειξις μετὰ τῶν ὑποταχθέντων χαναναίων ἐπάγει καταστροφὴν (23,12-16).

γ) Ἡ ἐν Συχέμ ὁμοσπονδιακὴ συνάθροισις (24,1-28).

1. Παραίνετικὸς λόγος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (24,1-18).

1) Ἱστορικὴ ἀναδρομὴ ὑπόμνησις τῆς θείας κλήσεως τοῦ λαοῦ, 24,1-13.

2) Ὁ λαὸς καλούμενος νὰ ἐκλέξη μετὰ τοῦ Γραχβὲ καὶ τῶν ξένων θεοτήτων, 24,14-18.

3) Ἐμμονὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν πρὸς τὸν Γραχβὲ πίστιν καὶ ὁμοσπονδιακαὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ ἐν Συχέμ συνέδριον, 24,19-24.

2. Κύρωσις τῆς ἐν Συχέμ ἀνανεώσεως τῆς διαθήκης (24, 25-28).

δ) Θάνατος καὶ ταφή Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (24,29-31).

ε) Δύο ἐνταφιαστικαὶ παραδόσεις (24,32-33).

1. Ἐνταφιασμὸς τῶν ὀστέων τοῦ Ἰωσήφ (24,32).

2. Θάνατος καὶ ἐνταφιασμὸς τοῦ Ἐλεάζαρ, υἱοῦ τοῦ Ἀαρῶν (24,33).

γ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Ἐν τῷ ὑπὸ ἐξέτασιν βιβλίῳ δὲν γίνεται μνεῖα τοῦ συγγραφέως του. Ἡ ἐν 24,26 εἰδησις ὅτι «Ὁ Ἰησοῦς ἔγραψε τοὺς λόγους τούτους ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ» δὲν ἀφορᾷ εἰς ὀλόκληρον τὸ βιβλίον ἀλλ' εἰς τὴν ἐν κατακλειδί τούτου περιγραφομένην διαθήκην. Ἡ ἐν τῷ Βαβυλωνιακῷ ταλμοῦδ (Βαβὰ βαθρὰ 14b) παράδοσις ὅτι «Ὁ Ἰησοῦς ἔγραψε τὸ βιβλίον αὐτοῦ» δὲν γίνεται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν δεκτὴ, ἅτε προσκρούουσα οὐ μόνον εἰς τὰ χωρία 4,14 καὶ 24,29 ἐξ. ἀλλὰ καὶ, ὅπερ σπουδαϊότερον, εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐσωτέρας ἐνότητος τοῦ βιβλίου. Οἱ εἰς τὴν φιλολογικὴν κριτικὴν καταγινομένοι ἐρευνηταί, συνεξετάζοντες τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον μετὰ τῆς Πεντατεύχου ὡς μέρος ἐκτενεστέρας συγγραφῆς, τ.ἔ. τῆς οὕτω πῶς καλουμένης Ἐξατεύχου, βλέπουν ἐν αὐτῷ συνεχιζομένας τὰς ἐν ἐκείνῃ πηγᾷς J, E, D καὶ P. Κατ' ἐφαρμογὴν λοιπὸν τῆς περὶ πηγῶν θεωρίας τὸ βιβλίον κατανέμεται εἰς τὰς εἰρημένας πηγᾷς καὶ οὕτω ἀποδίδονται εἰς τὴν J (J¹+J²)⁷ καὶ τὴν E κυρίως τὰ κεφ. 2—12, εἰς τὴν ὡς δευτερονομιστικὴν διασκευὴν ἐμφανιζομένην D ἐν γένει μὲν τὰ κεφ. 1 καὶ 23, ἐν μέρει δὲ τὰ κεφ. 22 καὶ 24, καὶ εἰς τὴν P κυρίως τὰ κεφ. 13—22*.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Wellhausen καὶ ἐντεῦθεν συνήθης ἀπόδοσις τῆς ἐν κεφ. 2—11 βασικῆς συνθέσεως, εἰς τὴν ἐλωχειμικὴν πηγὴν βασίζεται ἐπὶ τῆς εἰς τὸν τρόπον καταλήψεως τῆς χώρας ἀφορώσης ἀντιθέσεως μεταξὺ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων, ἐνθα συμπράττουν πᾶσαι αἱ ἰσραηλιτικαὶ φυλαί, καὶ τοῦ Κριτ. 1, ἐνθα ἐκάστη τούτων δρᾷ αὐτοτελῶς. Ὁ γιλαχβικὸς ὄμιος χαρακτηρισμὸς τοῦ Κριτ. 1 καὶ τινων ταυτοσῆμων γιλαχβικῶν χωρίων τοῦ βιβλίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (15,13-19,63. 16,10. 17,11-13,14-18. 19,47) δὲν συνεπάγεται καὶ διάκρισιν τῶν κεφ. 2—11 ὡς ἐλωχειμικῶν. Θεώρησις τούτων ὡς ἐλωχειμικῶν, περιλαμβανόντων καὶ τὴν διανυκτέρευσιν τῶν κατασκό-

7. Ὑπομνηστέον ὅτι ἡ J¹ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Eissfeldt μὲν ὡς L (=Laiensquelle, τ. ἔ. λαϊκὴ πηγὴ), ὑπὸ τοῦ Fohrer δὲ ὡς N (=Nomadische Quellenschicht, τ. ἔ. νομαδικὸν στρῶμα πηγῆς).

πων ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς πόρνης Ραχάβ (κεφ. 2) προσκρούει εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ἠθικὴν τάσιν τῆς ἐλωχειμικῆς πηγῆς. Ἐξ ἄλλου ἢ διατύπωσις τῶν τὴν θαυμαστὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὑπαινισσομένων χωρίων 2,10 καὶ 4,23 δὲν ἔχει ἀμεσον σχέσιν πρὸς συστατικόν τι στοιχεῖον τοῦ Ἐξ. 14 (πρβ. Kaiser). Πάντως ἢ εἰς τὰς πηγὰς λεπτομερῆς κατανομῆ τοῦ βιβλίου ποικίλλει παρὰ τοῖς διαφόροις ἐρευνηταῖς. Τούτων δέ τινες δὲν ἀποδέχονται τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ ὑπαρξίν πασῶν τῶν εἰρημένων πηγῶν. Οὕτω ἢ Beatrice Goff⁸ φρονεῖ ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῆς διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας γλαχβικῆς πηγῆς ἔχει ἀπολεσθῆ. Ὁ δὲ W. Rudolph ἀρνεῖται τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ ὑπαρξίν τῆς ἐλωχειμικῆς πηγῆς. Παρατηρητέον ὡσαύτως ὅτι ἢ ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν συγκρότησιν τῆς Πεντατεύχου ἐξήγησις τῆς γενέσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου δὲν εἶναι πλήρως ἱκανοποιητικῆ, καθόσον δὲν διαπιστοῦται ἐν αὐτῷ ἢ ὑπαρξίς αὐτοτελῶν καὶ παραλλήλων ἀφηγήσεων.

Εἰς δευτερονομιστικὰς ἐπεξεργασίας ἀποδίδονται ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Fohrer, κυρίως αἱ περικοπαὶ 1,3-9. 1,12-18. 8,30-35. 10, 16-43. 11,10-20. 22,1-8. 23. 24 (δευτερονομιστικὴ ἐπεξεργασία ἐλωχειμικοῦ ὕλικου). Περὶ δὲ τῆς ἱερατικῆς πηγῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀποσπάσματα ταύτης δὲν ἐμφανίζονται ἐν κεφ. 1-12. Ὑπομνηστέον ἄλλως τε ὅτι κατὰ τὸν Noth ἢ πηγὴ αὕτη λήγει εἰς τὸ Δευτ. 34. Χωρία τινὰ ἔχοντα ἱερατικὴν χροιάν (4,19. 5,10-12. 9,15b. 9,17-21) ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Rudolph, τοῦ Eissfeldt καὶ τοῦ Noth εἰς διασκευαστὴν ἐπηρεασμένον ὑπὸ τῆς ἱερατικῆς πηγῆς. Διάφορον γνώμην ἔχουν ὁ Mowinckel καὶ ὁ Fohrer, οὔτινες ἀποδίδουν οὐ μόνον τὰ χωρία ταῦτα ἀλλὰ καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κεφ. 12 εἰς ἱστορίαν τῆς κατακτῆσεως κατὰ τὴν ἱερατικὴν πηγὴν. Ἐξ ἄλλου ἢ ἄλλοτε συνήθης ἀπόδοσις τῶν ἐν κεφ. 13-21 ὀριακῶν περιγραφῶν καὶ τοπωνυμικῶν καταλόγων εἰς τὴν ἱερατικὴν πηγὴν δὲν εὐσταθεῖ, ἅτε ἀντικειμένη εἰς ἀρχαιολογικὰ δεδομένα καὶ παραθεωροῦσα τὴν ἰδιάζουσάν τε καὶ ἀπὸ τῆς P διαφέρουσαν φρασιολογίαν τῶν εἰρημένων κεφαλαίων. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ Mowinckel καὶ τοῦ Fohrer ὑποστηρικθεῖσα ἢ τοιαύτη ἀπόδοσις δὲν εὐρίσκει ἀπήχησιν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ M. Wüst διαπίστωσιν ἐξαρτήσεως τῆς ἐν κεφ. 14-19 περιγραφῆς τῆς διανομῆς τῆς χώρας ἐκ τῶν κεφαλαίων 32-36 τῶν Ἀριθμῶν, ἅτινα ἐν τῷ συνόλῳ τῶν εἶναι προσθῆκαι εἰς τὴν ἱερατικὴν πηγὴν.

Ἡ σύγχρονος ἡμῖν ἔρευνα περὶ τὴν γένεσιν τοῦ βιβλίου, καίτοι τὰ δεδομένα τῆς παραλλάσσου παρὰ διαφόροις ἐρευνηταῖς, λαμβάνει σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ τοῦ Noth ἱκανῶς τεκμηριωμένην θεώρησιν τῶν βιβλίων Δευτ. — Β' Βασ. ὡς αὐτοτελοῦς δευτερονομιστικοῦ ἱστορικοῦ ἔργου. Ὁ συντάκτης

8. Beatrice L. Goff, *The Lost Jahwistic Account of the Conquest of Canaan*, JBL 53 (1934), σ. 241-249.

τούτου, καλούμενος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Π. Διαθήκης δευτερονομιστής, ὑπῆρξε συλλογεὺς ἅμα τε καὶ διασκευαστής. Συνέταξε πρῶτον τὴν εἰσαγωγὴν (Δευτ. 1,1—4,40) καὶ ἔπειτα, συμπεριλαβὼν τὸν ἔχοντα ἤδη ἰδίαν εἰσαγωγὴν δευτερονομικὸν κώδικα καὶ ἐνιαχοῦ ἐπεξεργασθεὶς τοῦτον, ἐξέθηκε τὴν ἀπὸ κατακτῆσεως τῆς Χαναάν μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας ἱστορίαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιλεγέντος τε καὶ διασκευασθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὑλικοῦ ἐξ ἀπάσης τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, ἀποσκοπῶν κυρίως εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ τήρησις τῶν διατάξεων τοῦ δευτερονομιακοῦ κώδικος συνεπάγεται τὴν ἀπὸ Θεοῦ σωτηρίαν.⁹ Οὕτω πως θεωρούμενον τὸ δευτερονομιστικὸν ἱστορικὸν ἔργον ἐμφανίζεται ἐν γένει ἐνιαῖον. Λεπτομερῆς ὅμως ἐξέτασις τῶν πολλαπλῶν του συστατικῶν στοιχείων δεικνύει ὅτι ἡ ἀρχικὴ του δευτερονομιστικῆς σύνθεσις, λίαν πιθανῶς γενομένη ἐν αἰχμαλωσιακοῖς χρόνοις, ἔτυχε κατ' ἐπανάληψιν ἐπεξεργασίας ἐν μεταιχμαλωσιακοῖς χρόνοις. Κατὰ ταῦτα ἡ σταδιακὴ του διαμόρφωσις ὀφείλεται εἰς ἰδεολογικὴν κίνησιν, ταυτιζομένην πρὸς τὴν οὕτω πως καλουμένην δευτερονομιστικὴν σχολήν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ὅτι τὸ δευτερονομιστικὸν ἱστορικὸν ἔργον, παρὰ τὴν παραλλακτικότητά του, ἐμφανίζεται γλωσσικῶς καὶ ἰδεολογικῶς ἐνιαῖον. Ἐρευνηταὶ τινες (Smend¹⁰, Dietrich¹¹, Veijola¹²) διακρίνουν ἐν τῷ δευτερονομιστικῷ ἱστορικῷ ἔργῳ τρεῖς δευτερονομιστάς, ἥτοι τὸν συντάκτην τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου (DtrG), τὸν ἔχοντα διαφέρον διὰ προφητικὰς ἀφηγήσεις καὶ προφητικὴν θεολογίαν τῆς ἱστορίας (DtrP) καὶ τὸν διὰ τοῦ δευτερονομιακοῦ κώδικος σταθμίζοντα τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν νομιστὴν (DtrN). Πρβ. Kaiser, Εἰσαγ., σ. 158.

Κατὰ ταῦτα τὸ βιβλίον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀπηλλαγμένον τῶν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἱερατικῆς πηγῆς ἔχουσῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν, εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τοῦ περὶ τὰ μέσα τῆς 6ης ἐκ/δος π.Χ. ἐμφανισθέντος δευτερονομιστικοῦ ἔργου. Κατὰ τὸν Alt καὶ τὸν Noth ἀμφοτέρω τὰ βασικὰ μέρη τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου περιλαμβάνουν παλαιὸν καὶ ἐν μέρει γραπτῶς ἤδη διατετυπωμένον παραδοσιακὸν ὑλικόν. Οὕτω τὸ α' (κεφ. 1—12) συνίσταται ἐξ ἀφηγηματικῶν στοιχείων ποικίλης προελεύσεως καὶ δὴ αἰτιολογικῶν θρύ-

9. H. W. Wolff, Das Kerygma des deuteronomistischen Geschichtswerks, ZAW 73 (1961), σ. 171 ἐξ. (=Gesammelte Studien zum Alten Testament, ThB 22, München 1964, σ. 308 ἐξ.

10. R. Smend, Das Gesetz und die Völker: Ein Beitrag zur deuteronomistischen Redaktionsgeschichte, ἐν G. von Rad - Festschrift, München 1971, σ. 494 ἐξ.

11. W. Dietrich, Prophetie und Geschichte, (FRLANT 108), Göttingen 1972.

12. T. Veijola, Die ewige Dynastie, (AASF, B 193) Helsinki 1975. — Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Das Königtum in der Beurteilung der deuteronomistischen Historiographie, (AASF. B 198) Helsinki 1977.

λων (2—9), οἵτινες πιθανῶς διεμορφώθησαν καὶ παρεδόθησαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Γιλγάλ, καὶ λαϊκῶν παραδόσεων (10. 11,1-15), αἵτινες ἀφεώρων εἰς τοὺς πρὸς χαναανιτικὰ κρατίδια ἀγῶνας τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὴν καί, ὡς εἰκάσαι, τῆς φυλῆς τοῦ Ἐφραΐμ. Περὶ τὸ 900 π.Χ. συντάκτης τις ἐξέδωκε τὰ ὑπ' αὐτοῦ συλλεγέντα ἀφηγηματικὰ στοιχεῖα. Τὴν προέλευσιν τῆς ἐν αὐτοῖς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀποδίδουν οἱ εἰρημένοι ἐρευνηταὶ πρῶτον εἰς μεταγενεστέραν σύνδεσιν τῶν λαϊκῶν παραδόσεων (10. 11,1-15) πρὸς τὸν ἥρωα τοῦτον, δι' ἧς ἀπέβησαν αὐταὶ ἥρωικοὶ θρύλοι, καὶ ἔπειτα εἰς ἐντεῦθεν εἰσχώρησιν τῆς μορφῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰτιολογικοὺς θρύλους (2—9). Ὑποτίθεται δ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορίας τῶν παραδόσεων ὅτι πρωταρχικῶς ἡ μορφή αὕτη εἶχε σχέσιν πρὸς τὰ ἐν κεφ. 24 ἱστορούμενα.¹³ Πάντως εὐρείας ἀναγνωρίσεως τυγχάνει ἡ πρὸς ἐξέτασιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων χαραχθεῖσα κατεύθυνσις ὑπὸ τοῦ Noth, ὅστις ἐν κεφ. 1—12 (καὶ ἰδίᾳ ἐν 1,1-18¹⁴, 8,30-35. 11,16—12, 24) διαπιστοῖ δευτερονομιστικὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἐν κεφ. 1—12 προβλημάτων ἐρευνητικαὶ προσπάθειαι τοῦ Mowinkel καὶ τοῦ Otto. Τούτων ὁ πρῶτος φρονεῖ ὅτι τὸ σχῆμα τῆς περὶ κατακτῆσεως ἀφηγήσεως ἐν κεφ. 1—12 προϋποθέτει τὴν ἐν Κριτ. 1 κατὰ γεωγραφικὴν σειρὰν (α' κεντρικὴ, β' νοτιὰ καὶ γ' βορεῖα περιοχὴ τῆς χώρας) ἐπισκόπησιν τῶν σχετικῶν γεγονότων καὶ ὅτι ὁ ἀφηγητὴς διευρύνει ταύτην ἱστορικῶς. Ἀποδίδων δ' ὁ Mowinkel τὸ Κριτ. 1 εἰς τὸν γλαχβιστὴν (J), θεωρεῖ τὸν ἐν Ἰησ. Ν. 1—12 ἀφηγητὴν ὡς διασκευαστὴν τοῦ J, διὸ καὶ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς Jahvista variatus. Ὁ δὲ Otto εὐρίσκει ἐν Ἰησ. Ν. 1—11 δύο προδευτερονομιστικὰ στρώματα ἢ προδευτερονομιστικὰς πηγὰς (A καὶ B), ἐξ ὧν ἔχει παραληφθῆ τὸ πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Γιλγάλ¹⁵ σχετιζόμενον ἀφηγηματικὸν ὕλικόν. Ἐντεῦθεν κατ' αὐτὸν ἐξηγεῖται τὸ ἐν τοῖς χωρίοις 2,10 καὶ 4,23 ἐγειρόμενον πρόβλημα, ὅπερ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὰ εἰς τὴν θαυμαστὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀφορῶντα χωρία ταῦτα, δν τρόπον διατυποῦνται, δὲν ἔχουν συγγενὲς πρὸς τὸ Ἐξ. 14 ἀφηγηματικὸν στοιχεῖον. Διὰ συσχετισμοῦ τῶν χωρίων 2,1 καὶ 3,1 πρὸς τὸ Ἀριθμ. 25,1 ὁ Otto ταυτίζει τὴν πηγὴν A πρὸς τὴν γλαχβικὴν.

13. H. Schmid, Erwägungen zur Gestalt Josuas in Überlieferung und Geschichte, *Jud 24* (1968), σ. 44 ἐξ. — S. Hermann, *Geschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, München 1973, σ. 132 ἐξ. — Πρβ. O. Kaisér, *Εἰσαγ.*, σ. 130.

14. N. Lohfink, Die Deuteronomistische Darstellung des Übergangs der Führung Israels von Moses auf Josue, *Schol. 37* (1962), σ. 32-44.

15. A. Geörgé, Les récits de Gilgal en Josué 5,2-15, ἐν *Mémorial-Chaine*, 1950, σ. 169-186. — H.-J. Kraus, Gilgal — ein Beitrag zur Kultusgeschichte Israels, *VT 1* (1951), σ. 181-199. — J. Muilenburg, The Site of Ancient Gilgal, *BASOR 140* (1955), σ. 11-27. — K. Eliezer, Gilgal, ἐν *BHH I* (1962), σ. 572-573. — J. Muilenburg, λ. Gilgal, ἐν *IDB 2* (1962), σ. 398-399.

Τὸ δὲ β' μέρος (κεφ. 13—21) παρουσιάζει ἰδιαίτερον προβληματισμόν, ἀφορῶντα εἰς τὴν προέλευσιν καὶ σύνθεσιν τῶν συστατικῶν του στοιχείων. Εὐρεῖαν καὶ ἐν προκειμένῳ ἀπήχησιν εὐρίσκει ἡ ἔναντι τῶν σχετικῶν προβλημάτων ἐρευνητικὴ τοποθέτησις τοῦ Alt καὶ τοῦ Noth, καθ' οὗς τὰ κεφ. 13—19 συνίστανται ἐκ δύο εὐδιακρίτων γεωπολιτικῶν κειμένων, ὧν τὸ μὲν ἐν περιέχει ὀριακὰς περιγραφὰς ἐκ τῶν χρόνων τῶν Κριτῶν, τὸ δὲ ἕτερον τοπωνυμικοὺς καταλόγους ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωσίου. Ἡ εἰς τὸ δευτερονομιστικὸν βιβλίον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἔνταξις τῶν εἰρημένων κειμένων ἀποδίδεται εἰς δεύτερον δευτερονομιστικὸν συντάκτην, εἰς δὲ ὡσαύτως ὀφείλεται ἡ διασκευὴ καὶ προσθήκη τοῦ κεφ. 24, ὅπερ πιθανῶς περιέχει αὐτοτελῆ τινα παράδοσιν. Ἡ προέλευσις τῶν κεφ. 20¹⁶ καὶ 21 θεωρεῖται μεταδευτερονομιστικὴ. Μεταγενεστέραν δευτερονομιστικὴν διασκευὴν ἐμφαίνουν τὸ χωρίον 22,1-8 καὶ τὸ κεφ. 23. Τὸ ἐδάφιον 22,9-34 ἐμφαίνει ἱερατικὴν προέλευσιν.

δ'. Ἱστορικὴ ἀξιοπιστία

Δύο βασικοὶ παράγοντες διαμορφώσεως τοῦ βιβλίου, τ.ἔ. ἡ δευτερονομιστικὴ ἐπεξεργασία ὕλικου καταγομένου ἐκ διαφόρων ἐποχῶν καὶ ὁ διὰ ταύτης ἐπεξεργασίας ἐπὶ θεολογικῆς θεωρήσεως τῆς ἱστορίας βασισθεὶς παραινετικὸς χαρακτήρ, ἐμφαίνουν ὅτι ἡ ὡς ἱστορικῆς πηγῆς χρῆσις αὐτοῦ πρέπει νὰ γίνηται μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς. Οὕτω καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ δευτερονομιστικὴ θεώρησις τῶν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας ἀφορώντων γεγονότων (κεφ. 1—12) ἀφίσταται τῆς πραγματικότητος, ἣν μαρτυροῦν χωρία ἀνήκοντα εἰς τὴν γλαχβικὴν πηγὴν (15,13-19,63. 16,10. 17,11-13,14-18. 19,47 καὶ ἰδίᾳ Κριτ. 1). Ἡ ὑπὸ δευτερονομιστικὸν πρῶσμα θεωρουμένη κατάκτησις ἐπιτυγχάνεται δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων καὶ ῥαγδαίας προωθήσεως ὀλοκλήρου τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὰς τρεῖς τῆς χώρας περιοχάς· πρῶτον πρὸς τὴν κεντρικὴν, ἔνθα πίπτει θαυμαστῶς ἡ Ἱεριχώ, καταλαμβάνεται καὶ καταστρέφεται ἡ Ἀγ καὶ συνάπτεται συμφωνία μετὰ τῆς Γιβεῶν¹⁷ (κεφ. 6—9), ἔπειτα πρὸς τὴν νότιον, ἔνθα καταλαμβάνονται καὶ καταστρέφονται

16. M. David, Die Bestimmungen über die Asylstädte in Jos 20, OTS 9 (1951), σ. 30-48.

17. J. M. Grintz, The Treaty with the Gibeonites, Zion 26 (1961), σ. 69-84. — M. Haran, The Gibeonites, the Nethinim and the Sons of Solomon's Servants, VT 11 (1961), σ. 159-169. — K. Elliger, λ. Gibeon, ἐν BHH I (1962), σ. 568-569. — J. B. Pritchard, λ. Gibeon, ἐν IDB 2 (1962), σ. 391-393. — J. Liver, The Literary History of Joshua IX, JSS 8 (1963), σ. 227-243. — F. Ch. Fensham, The Treaty between Israel and the Gibeonites, BA 27 (1964), σ. 96-100. — J. M. Grintz, The Treaty of Joshua with the Gibeonites, JAOS 86 (1966), σ. 113-126.

αἱ πόλεις Λιβνά,¹⁸ Λαχίξ, Ἐγλών καὶ Δεβίρ (κεφ. 10), καὶ τέλος πρὸς τὴν βόρειον, ἔνθα ὑποτάσσεται ἡ Γαλιλαία καὶ καταστρέφεται ἡ Χατῶρ (κεφ. 11). Τῇ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατακτήσει τῆς χώρας ἔπεται ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατανομή ταύτης εἰς τὰς φυλὰς (κεφ. 13—19).

Ἐναντι ὁμῶς τῆς περὶ τοῦ ἀντιθέτου παρεχομένης ὑπὸ τῆς γλαυβικῆς παραδόσεως μαρτυρίας καταφαίνεται ἡ διὰ τῆς ὡς ἄνω θεωρήσεως σχηματικῆ ἀπλοῦστευσις τῶν ἱστορουμένων καὶ διαπιστοῦται ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ὑπῆρξε, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ δευτερονομιστοῦ ἐμφάνισίν της, γεγονός μακροχρόνιον καὶ πολύπλοκον. Ἡ κατανόησις δυσχερῶν προβλημάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξακριβώσεως τῆς πραγματικῆς δράσεως Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, εἶναι δυνατὴ ἔνθεν μὲν διὰ συσχετίσεώς των πρὸς μακροχρόνιον κατάληψιν τῆς χώρας, ἔνθεν δὲ διὰ φιλολογικῆς, μορφολογικῆς, ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς διευρενήσεώς των. Εὐλόγοφανῆ συμπεράσματα τῆς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γενομένης ὑπὸ διαφόρων ἐρμηνευτῶν ἐρεῦνης εἶναι ὅτι ἐν κεφ. 1—12 περιέχονται αὐτοτελεῖς αἰτιολογικοὶ θρύλοι καὶ λαϊκαὶ παραδόσεις, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὴν χώραν ἐγένετο κυρίως μὲν δι' εἰρηνικῆς καὶ προοδευτικῆς διεισδύσεως φυλετικῶν ὁμάδων, ἐνίοτε δὲ δι' αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τούτων, ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τοιαύτης διεισδύσεως ἄρχεται ὁ Ἰσραὴλ ἐμφανιζόμενος ὡς ἔθνος, ὅτι τῆς ἐνώσεως πασῶν τῶν φυλῶν καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἰσραηλιτικῆς ἀμφικτιονίας (κεφ. 24)¹⁹ προηγήθη ἐξόρμησις μεγάλης ὁμάδος συμμάχων φυλῶν καὶ ὅτι κυρίως πρὸς τὸ γεγονός τοῦτο πρέπει νὰ σχετισθῇ ἡ μόνον ἐν 10,1-15. 17,14-18. 24 ὑπάρχουσα ἀρχικὴ παράδοσις περὶ τοῦ ἐφραϊμίτου ἡρωικοῦ ἡγέτου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.²⁰

18. R. W. Corney, λ. Libnah 2, ἐν IDB 3 (1962), σ. 123. — K. Elliger, λ. Libna 2, ἐν BHH II (1964), σ. 1081.

19. M. North, Das System der zwölf Stämme Israels, (BWANT 4,1), Stuttgart 1930 (Darmstadt 1966). — F. R. Wüst, Amphiktyonie, Eidgenossenschaft, Symmachie, Historia 3 (1954/5), σ. 129-153. — H. Berg, Die «Ältesten Israels» in AT, Hamburg 1959 (Diss.). — J. Dus, Die «Ältesten Israels», CV 3 (1960), σ. 232-242. — W. W. Hall, A Sumerian Amphictyony, JCS 14 (1960), σ. 88-114. — J. van der Ploeg, Les anciens dans l'AT, ἐν J u n k e r-Festschrift (1961), σ. 175-191. — G. Schmitt, Der Landtag von Sichem, Tübingen 1961 (Diss.). — J. L'Hour, L' Alliance de Sichem, RB 69 (1962), σ. 5-36, 161-184, 350-368. — Ch. H. Giblin, Structural Patterns in Jos 24, 1-25, CBQ 26 (1964), σ. 50-69. — G. Schmitt, Der Landtag von Sichem, (Arbeiten zur Theologie I 15) 1964. — G. Fohrer, «Amphiktyonie» und Bund?, ThLZ 91 (1966), σ. 801 ἐξ. (=Studien zur alttestamentlichen Theologie und Geschichte, BZAW 115) Berlin 1969, σ. 84 ἐξ.). — O. Bächli, Amphiktyonie im Alten Testament, Basel 1977.

20. H. Schmid, Erwägungen zur Gestalt Josuas in Überlieferung und Geschichte, Judaica 24 (1968), σ. 44-57.

Ἡ δευτερονομιστικὴ ἐμφάνισις τῆς κατακτήσεως ὡς ἐπιτεύγματος βραγδαίας προωθήσεως ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ προσκόπτει οὐ μόνον εἰς τὸν τοπικὸν περιορισμὸν τῶν ἐξ αἰτιολογικῶν θρύλων (2—9) καὶ λαϊκῶν παραδόσεων (10. 11,1-15) συγκειμένων παλαιῶν διηγήσεων ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐξ ἀνασκαφῶν τῆς Ἰεριχοῦς²¹ καὶ τῆς Ἀγ (νῦν ελ-τέλλ)²² ἀρχαιολογικὰ δεδομένα. Ἐν Ἰεριχοῖ δὲν ἀνευρέθησαν τεῖχη τῆς ὑστερας ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς. Τοῦτο, καίτοι δὲν ἀποκλείει σποραδικὸν οἰκισμὸν, ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐν κεφ. 2 προϋποτιθεμένην ὑπαρξιν ἀξιολόγου ὄχυροῦ. Ἡ δὲ Ἀγ εἶχεν ἤδη κατὰ τὰ τέλη τῆς 3ης χιλ /δος π.Χ. καταστραφῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲ κατ' ὄνομα ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς κατὰ τὸ β' ἡμισυ τῆς 13ης ἐκ /δος π.Χ. εἰσελθόντας εἰς τὴν Χαναὰν Ἰσραηλίτας· τὸ ἐβρ. χα-ἄγ' εἶναι τοπικὸς χαρακτηρισμὸς καὶ σημαίνει «ὁ σωρὸς τῶν ἐρειπίων». Τοῦναντίον τὰ ἐξ ἀνασκαφῶν τῆς Βαιθῆλ (Κριτ. 1, 22-26),²³ τῆς Λαχίξ,²⁴ τῆς Δεβίρ,²⁵ τῆς Ἐγλῶν (πιθανῶς ταυτιζομένης πρὸς τὸ Τέλλ ελ-χεσι)²⁶ καὶ τῆς Χαζὼρ²⁷ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα βεβαιοῦν ὅτι πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται κατεστράφησαν κατὰ τὸ β' ἡμισυ τῆς 13ης ἐκ /δος π.Χ.

21. J. Garstang, *The Story of Jericho*, 1948². — Kathleen M. Kenyon, *Excavations at Jericho*, 1957-58, PEQ 92 (1960), σ. 88-113. Πίν. VI-XII. — Τῆς αὐτῆς, *Jericho I*, 1960. — H. Vincent, *Jéricho. Une hypothèse*, MUB 37 (1961/62), σ. 81-90. — E. Anati, *Prehistoric Trade and the Puzzle of Jericho*, BASOR 167 (1962), σ. 25-31. — J. Bright, λ. *Jericho*, ἐν BHH II (1964), σ. 816-819. — G. del Olmo Lete, *La conquista de Jericó y la legenda ugaritica de KRT*, Sefarad 25 (1965), σ. 3-15. — Kathleen M. Kenyon, *Jericho*, ἐν *Archaeology and Old Testament*, ed. by D. Winton Thomas (1967), σ. 264-275.

22. M. Noth, *Bethel und Ai*, PJB 31 (1935), σ. 7-29. — J. Marquet-Krause, *Les Fouilles de 'Ai (Et-Tell) 1933-1935*, (BAH XLV) 1949. — J. M. Grintz, «'Ai which is beside Beth-Aven». A Re-Examination of the Identity of 'Ai, *Bibl* 42 (1961), σ. 201-216. — H. W. Hertzb erg, λ. *Ai*, ἐν BHH I (1962), σ. 52-53.

23. W. F. Albright, *Recent Discoveries in Bible Lands*, 1955, σ. 87 ἐξ. — J. L. Kels o, *Excavations at Bethel*, BA 19 (1956), σ. 36-43. — K. Elliger, λ. *Bethel*, ἐν BHH I (1962), σ. 231-232.

24. *Publications of the Wellcome - Marston Archaeological Research Expedition to the Near East: Lachish (Tell ed Duweir) I (1938), II (1940), III (1953), IV (1958)*. — H. P. Rüg er, λ. *Lachis*, ἐν BHH II (1964) σ. 1036-1037.

25. W. F. Albright, *Debir*, ἐν *Archaeology and Old Testament*, ed. by D. Winton Thomas, (1967), σ. 207-220.

26. V. R. Gold, λ. *Eglon 2*, ἐν IDB 2 (1962), σ. 39. — E. Jenni, λ. *Eglon 2*, ἐν BHH I (1962), σ. 369.

27. K. Elliger, λ. *Hazor*, ἐν BHH II (1964), σ. 663. — Y. Yadin, *Hazor*, ἐν *Archaeology and Old Testament Study* ed. by D. Winton Thomas (1967). σ. 245-263. — Ν. Π. Ὀλυμπίου, Ἡ θέσις καὶ ἡ σημασία τῆς Χαζὼρ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ εἰς τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων τῆς Μάρι, Ἀθήναι 1986.

Ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἐπετεύχθη οὐχὶ ἀποκλειστικῶς δι' εἰρηνικῆς διεισδύσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τινων αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων φυλετικῶν ὁμάδων.

ε': Ὁρησκευτικὴ σπουδαιότης

Ἡ δευτερονομιστικὴ ἐπεξεργασία τοῦ βιβλίου εἶναι κατ' ἕκτασιν καὶ βᾶθος τοιαύτη, ὥστε δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι καὶ ἡ θεολογία αὐτοῦ ἔχει δευτερονομιστικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω ὁ Θεὸς ἐπαγρυπνεῖ εἰς τήρησιν τῆς μετὰ τοῦ λαοῦ Του συναφθείσης διαθήκης καὶ ἀνανεοῖ ταύτην εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐν κρίσιμοις στιγμαῖς συμπαραστάσεώς Του. Τὰ θαυμαστά δικαιοπραγήματα τοῦ Γραχβὲ μαρτυροῦν τὴν ἐν κραταιᾷ δυνάμει καὶ ζηλωτικῇ ἀγαθότητι λυτρωτικῆν Του ἐπέμβασιν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀλλεπάλληλοι ἀγῶνες πρὸς κατάκτησιν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας εἶναι νικηφόροι χάρις εἰς τὴν τῶν ἀγωνιστῶν θείαν ποδηγεσίαν. Τὴν τῆς κατακτήσεως δόξαν ἔχει μόνον ὁ Γραχβέ. Ὅτι διὰ τοῦ ἱεροῦ πολέμου δοξάζονται προσέτι ὁ μαχόμενος λαὸς καὶ ὁ ἥρωικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ὀφείλεται εἰς ἐπιτυχῆ ἀποστολὴν των ὡς ὀπιτῶν τῆς παρατάξεως Ἐκείνου. Ἡ ὑπὸ τῆς διαθήκης ὑπαγορευομένη συμμόρφωσις πρὸς τὸ θεῖον θέλημα συνδυάζεται πρὸς δαψίλειαν θείων ἀγαθῶν, ἐνῶ τοῦναντίον ἢ εἰς τοῦτο ἀνυπακοὴ συνεπάγεται θείαν τιμωρίαν. Ἀτομικὴ παράβασις θείας ἐντολῆς, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Ἀχάν (7,1-5), κρίνει τὴν ἔκβασιν ὁλοκλήρου μάχης. Θεωρῶν δ' ὁ Ἰσραὴλ τὸν ἱερόν πόλεμον ὡς μέσον πραγματοποιήσεως τῆς περὶ κατακτήσεως θείας ἐπαγγελίας, ἔχει βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς κατὰ θείαν οἰκονομίαν κατευθύνσεως τῆς ἱστορίας. Τὴν αἵματηρὰν ὅμως κατάκτησιν ταύτην ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν οὐχὶ ἐξ ἐπιδιώξεως ἠθικῆς τοῦ ἀποδεσμεύσεως ἀλλ' ἐξ εὐγνωμοσύνης δι' εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος. Διὰ τὸν δευτερονομιστὴν ἢ ἐν τῷ παρελθόντι ἔνδοξος κατάκτησις τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ὑπεδήλου τὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπαναπατρισμὸν εἰς ταύτην τοῦ τῇ ἀναθερμανθείσῃ πίστει προσκαρτεροῦντος αἰχμαλώτου λαοῦ.

Διὰ τοιαύτης θεωρήσεως ἢ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίῳ περιεχομένη ἱστορία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Πεντατεύχου. Ἐπὶ αἰῶνας ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ζωηρῶς ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ὑπεσχρημένην εἰς τοὺς πατριάρχας Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἀλλ' ἐκωλύετο ὑπὸ τῶν ὑφ' αὐτῶν εὐρίσκετο συνθηκῶν. Μετὰ τὴν ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν του πολυετῆ ἐν τῇ ἐρήμῳ περιπλάνησιν του εἰσῆλθε τέλος εἰς τὴν γῆν Χαναὰν καὶ οὕτω ἐξεπληρώθησαν πιστῶς αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ. Συνάρτησις τῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πραγματοποιήσεως τῶν ὑποσχέσεών Του ἦτο ἡ ὑποχρέωσις τοῦ λαοῦ νὰ εὐλαβῆται τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ νὰ τηρῇ τὰς ἐντολάς του. Διὸ καὶ ἀνεεώθη ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἢ μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ διαθήκη, προφανῶς ἵνα οὕτως ἔχη ζωηρὰν τὴν συναίσθησιν τῶν ἐκ ταύτης ἀπόρ-

ρευουσῶν ὑποχρεώσεών του ἐν ἐποχῇ μάλιστα, καθ' ἣν ἡ μετ' εἰδωλολατρικῶν λαῶν ἀναστροφή του ἐνεκυμῶνει σοβαροὺς κινδύνους.

στ'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Ὡσπερ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῇ ἐξόδῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ προσώπῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τῇ διαβάσει τοῦ Ἰορδάνου ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ ἐκκλησία εἶδε προτύπων χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ σχετικῶν ἐρμηνευτικῶν ἔργων παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων, ὧν ἄξιοι ἰδίᾳς μνείας ὁ Ὡριγένης (Ἐκλογαὶ καὶ ὁμιλίαι εἰς Ἰησοῦν Ναυῆ, MPG 12 καὶ 17), ὁ Ἀύγουστινός (MPL 34), ὁ Θεοδώρητος Κύρου (Εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας Γραφῆς, MPG 80) καὶ ὁ Προκόπιος Γαζαῖος (MPG 87,1). Βλ. καὶ Νικηφόρου Θεοτοκῆ Σειρᾶν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον (1772). Πρβ. ΠΔΟ' τ. 6 (1957).

Κατὰ τὴν τυπολογικὴν ἐρμηνείαν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ὁ ἦρωσ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν βιβλίου (τὸ ὄνομα Γεχωσιού'α ἐμφανίζεται ὕστερον καὶ δὴ ἐν Νεεμ. 8,17 ὡς Γεσιού'α, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ ἑλληνικὴ μορφή αὐτοῦ Ἰησοῦς) εἶναι τύπος τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ Χαναὰν εἶναι τύπος τῆς μεσσιακῆς βασιλείας (Ρωμ. 4,13). Ὡσπερ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἡγήθη τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῇ κατακτῆσει τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, οὕτω καὶ ὁ Ἰησοῦς ἡγεῖται τοῦ νέου Ἰσραὴλ ἐν τῇ κατακτῆσει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

ζ'. Κείμενον

Σπουδαῖαι παραλλαγαὶ ἐν τοῖς ἐβραϊκοῖς χειρογράφοις δὲν ὑπάρχουν. Ἡ δὲ συριακὴ Πεσιτῶ καὶ τὰ ἀραμαϊκὰ ταρχκουμιμ συμφωνοῦν κατ' οὐσίαν πρὸς τὸ μασωριτικὸν κείμενον. Τοῦτο, καίτοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τῆς Πεντατεύχου δὲν ἔτυχεν ἐν τῇ παραδόσει του περισσῆς φροντίδος, σφίζεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐν καλῇ καταστάσει. Εἰς ἀποκατάστασιν παρεφθαρμένων χωρίων τοῦ μασωριτικοῦ βοηθεῖται τις κυρίως διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Δύο κριτικαὶ ἐκδόσεις τοῦ καθ' Ο' κειμένου τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου, ἦτοι ἡ ἐπιμελεία τοῦ Brooke καὶ τοῦ McLean ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ καιμπριτζίῳ σειρᾷ²⁸ καὶ ἡ ἐπιμελεία τοῦ Margolis,²⁹ ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀξίαν διὰ τὸν πλούσιον καὶ μεθοδικὸν των κριτικὸν ὀπλισμόν.

28. A. E. Brooke / N. McLean (eds.), *The Old Testament in Greek*, Cambridge 1906-1940, Vol. 1, iv: Joshua, Judges, Ruth, 1917.

29. M. L. Margolis, *The Book of Joshua in Greek*, parts I-IV. (to chap. XIX, 38, καὶ Μαγδαλ Ἀρειμ), Paris 1931/8 (ἡ εἰσαγωγή καὶ τὸ μέρος V δὲν ἔχουν δημοσιευθῆ). Πρβ. τοῦ αὐτοῦ, *Specimen of a New Edition of the Greek Joshua*, ἐν *Jewish Studies in Memory of Israel Abraham*, New York 1927, σ. 307-323.

Ἡ μετάφρασις ὅμως τῶν Ο' διαφέρει πολλαχοῦ ἀπὸ τοῦ μασωριτικοῦ κειμένου. Αἱ διαφοραὶ ἀφοροῦν εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης (π.χ. Ο'ᵇ 5,4-6. 9, 3-8 = M 8,30—9,2), εἰς παραλείψεις παρ' Ο'ᵇ (19,47 ἐξ. 20,4-6) καὶ παρ' Ο'ᵇᵃ (19,49 ἐξ. 5,3) καὶ προσθήκας παρ' Ο'ᵇᵃ (24,30a-33b) ἐξ Ἰησ. N. 5,3. Κριτ. 2,6-9 καὶ Α' Σαμ. 4,3 ἐξ. Αἱ κριτικῶς δυσχερέστεραι διαφοραὶ ἐμφανίζονται ἐν τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις τοῦ βιβλίου. Ἐν τοιαύταις διαφοραῖς ἐκάτερον τῶν κειμένων ἔχει τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὑποστηρικτάς. Οὕτω προκρίνεται τὸ μὲν M ὑπὸ τοῦ Dillmann, τοῦ Noth κ.ἄ., τὸ δὲ καθ' Ο' ὑπὸ τοῦ Hummelauer (Ἰπόμν., σ. 5-15: De textu libri Iosue), τοῦ Holmes,³⁰ τοῦ Steuernagel, τοῦ Schulz κ.ἄ. Ἀποκλειστικῆ ὅμως πρόκρισις τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἐτέρου κειμένου ἐν πάσαις ταῖς μεταξὺ αὐτῶν παρατηρουμέναις διαφοραῖς στερεῖται ἰσχυρῶν ἐρεισμάτων. Ὅτι ἐν προκειμένῳ ἐνδείκνυται εἶναι ἢ ἤδη ὑπὸ τοῦ Fernández (Ἰπόμν., σ. 16) προτεινομένη ἐξήγησις μιᾶς ἐκάστης τῶν περιπτώσεων διαφορᾶς (πρβ. Gelin, Ἰπόμν., σ. 8 ἐξ.). Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου ἀναγκαῖα τυγχάνει ἐνιαχοῦ ἢ χρῆσις κριτικῆς εἰκασίας.

καὶ Corrections in the Apparatus of the Book of Joshua in the Larger Cambridge Septuagint, JBL 49 (1930) σ. 234-264.

30. R. Holmes, Joshua. The Hebrew and Greek Texts, Cambridge 1914.